

Deniz Güvenliği Bağlamında Arktik Okyanusu

Emrah Kaya¹

Özet

Arktik, son dönemde dünya siyasetinde giderek daha fazla tartışılan bir bölge haline gelmiştir. Aynı zamanda farklı aktörlerin varlık göstermeye çalıştığı bir bölgeye dönüşmektedir. Çeşitli güçler arasında bir rekabet alanına dönüşen Arktik, ulaşım, silahlanma, güvenlik ikilemi ve çevre sorunları gibi konularla da anılmaktadır. Uluslararası politikada artan gerilimlerle birlikte küresel ısınmanın giderek daha fazla tartışıldığı bir ortamda Arktik Okyanusu'nun güvenliği de doğrudan etkilenmekte ve çok yönlü bir şekilde yeniden şekillenmektedir. Bu durum Arktik'in deniz güvenliği açısından incelenmesini önemli kılmaktadır. Bu bağlamda çalışmada Arktik bölgesi deniz güvenliği bağlamında ele alınmaktadır. Çalışmada veri analiz yöntemi kullanılmaktadır. Özellikle bölgede son dönemde yaşanan gelişmelerin Arktik'in güvenliğini nasıl etkilediği analiz edilmektedir. Deniz güvenliği farklı konuları içeren bir kavram olmakla birlikte Arktik Okyanusu'nun güvenliği çevre, rekabet ve askerileşme üzerinden incelenmektedir. Sonuç olarak Arktik Okyanusu'nda deniz güvenliği kapsamındaki tehditlerin giderek yoğunlaştığı gözlenmektedir. Arktik'te devletler arasında rekabet, bölgede artan silahlanma ve askerleşmenin neden olduğu güvenlik ikilemi ve iklim değişikliğine bağlı olarak artan çevre sorunları buna kanıt olarak gösterilebilir.

Anahtar Kelimeler: Deniz Güvenliği, Arktik, İklim Değişikliği, Bölgesel Rekabet, Askerileşme.

The Arctic Ocean in the Context of Maritime Security

Abstract

The Arctic has recently become an increasingly debated region in world politics. At the same time, it is turning into a region where different actors are trying to establish their presence. The Arctic, which has become an area of competition between various powers, is also mentioned with issues such as transportation, armament, security dilemma, and environmental problems. In an environment where global warming is increasingly discussed along with the increasing tensions in international politics, the security of the Arctic Ocean is also directly affected and is being reshaped in a multifaceted way. This situation makes it important to examine the Arctic in terms of maritime security. In this context, the Arctic region is addressed in the context of maritime security in the study. Data analysis method is used in the study. In particular, it analyzes how the recent developments in the region affect the security of the Arctic. Although maritime security is a concept that includes different issues, the security of the Arctic Ocean is examined through environment, competition and militarization. As a result, it is observed that threats to maritime security in the Arctic Ocean are intensifying. The competition between states in the Arctic, the security dilemma caused by increasing armament and militarization in the region, and the increasing environmental problems due to climate change can be cited as evidence of this.

Keywords: Maritime Security, Arctic, Climate Change, Regional Competition, Militarization.

Araştırma ve Yayın Etiği Beyanı Çalışma Etik kurul kararı gerektirmemektedir.

Yazarların Makaleye Olan Katkıları E. K. araştırmanın tasarımına ve uygulanmasına, sonuçların analizine ve metnin yazılmasına katkıda bulunmuştur. Yazarın makaleye katkısı %100'dür.

Çıkar Beyanı Yazarlar ya da üçüncü taraflar açısından çalışmada çıkar ilişkisi/çatışması yoktur.

¹ Dr., Bağımsız Araştırmacı, Uluslararası İlişkiler, Ankara/Türkiye, dremrhkaya@gmail.com, ORCID ID: https://orcid.org/0000-0001-6873-8309

1. Giriş

Arktik Bölgesi, Amerika Birleşik Devletleri (ABD), Danimarka, Finlandiya, İsveç, İzlanda, Kanada, Norveç ve Rusya'nın bulunduğu sekiz devletten oluşmaktadır. Bölgedeki çevresel ve iklimsel konular amacıyla kurulan Arktik Konseyi'ne Almanya, Birleşik Krallık, Çin, Fransa, Hindistan, Hollanda, İspanya, İtalya, İsveç, Japonya, Güney Kore, Polonya ve Singapur gözlemci üyedir (Arctic Council, 2024). Ayrıca çeşitli ülkelerin de Arktik'te varlık göstermeye çalıştığı ve politika geliştirdiği bilinmektedir. Bunlar arasında Türkiye, Avrupa Birliği (AB), Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO), Çin, Hindistan, Güney Kore, Japonya ve Singapur sayılabilir (Limon, 2020, s. 75). Söz konusu aktörlerin bölgedeki varlıkları ve izledikleri politikalar, Arktik'in jeopolitiğini ve güvenliğini doğrudan etkilemektedir. Bu durum Arktik'i beş ya da sekiz devletle sınırlı bir coğrafi bölge olmanın ötesine taşıyarak küresel siyasetin merkezlerinden birine dönüşmektedir.

Bölgede yaşam oldukça zorlu olmasına rağmen küresel ısınmayla birlikte gerçekleşen değişim, yeni su rotalarının açılma düşüncesi ve sahip olduğu zenginlikler, Arktik Okyanusu'na yönelik ilgiyi arttırmaktadır. Ayrıca Arktik'in jeopolitik konumu ve çeşitli aktörlerin bölgeye yönelik politikaları da bölgenin bir rekabet sahasına dönüşmesine neden olmaktadır. Aynı zamanda Arktik'e kıyaslı olan devletlere egemenlik hakları çerçevesinde deniz yetki alanları tanınmıştır. Ancak bazı bölgelerdeki hak iddiaları ve deniz yetki alanları dışında kalan deniz ve kara bölgeleri, rekabetin önemli dinamiklerinden birini oluşturmaktadır (Yorulmaz, 2021, s. 154). Küresel sistemde artan gerilimler de Arktik'teki dengeleri etkilemektedir. Diğer yandan küresel ısınmaya ve iklim değişikliğine en belirgin şekilde maruz kalan Arktik Bölgesi'nde çevresel sorunlar da yaşanmaktadır. Bu noktada Arktik'in güvenliği ve geleceği, önem kazanmaktadır. Limon ve Gürdal Limon (2023, s. 225-231), bölgenin güvenliğini ortak ve askerî güvenlik olarak ikiye ayırmaktadır. Ortak güvenlikten kasıt arama-kurtarma, korsanlık, çevre gibi bölge devletlerini birlikte ilgilendiren konulardır.

Arktik güvenliğinin ana başlıklarından biri deniz güvenliğidir. Zira bölgedeki gelişmeler ve rekabet, deniz güvenliğini de doğrudan etkilemektedir. Arktik Bölgesi ve bölgenin yaşadığı dönüşüm, söz konusu coğrafyanın deniz güvenliği kavramı kapsamında incelenmesini önemli kılmaktadır. Bu amaçla çalışmada Arktik Okyanusu, Soğuk Savaş sonrası süreci içerecek şekilde deniz güvenliği açısından incelenmektedir. Aynı zamanda Arktik'in güvenliğinin nasıl dönüştüğüne de odaklanılacaktır. 1990'lara kadar dar bir çerçevede yorumlanan deniz güvenliği kavramı, günümüzde askerî tehditlerden çevre kirliliğine kadar birçok konu başlığını içermektedir. Ancak örneğin terörizm tehdidi Arktik bölgesinde oldukça düşüktür. Bu nedenle çalışmada Arktik'in deniz güvenliği, deniz güvenliği kavramının içerdiği bütün tehditler üzerinden değil; daha yoğun olarak görülen iklim değişikliği, bölgedeki rekabet ve bölgede artan askerileşme boyutlarıyla ele alınmaktadır.

Araştırmanın temel sorusu, iklim değişikliği ve jeopolitik rekabetin Arktik Okyanusu'nda deniz güvenliği üzerindeki etkilerinin ne olduğu ve bu durumun bölgedeki askerileşmeyi nasıl tetiklediğidir. Bu bağlamda, çalışma veri analizi ve belge inceleme yöntemi ile yürütülmüş olup, deniz güvenliği kavramının Arktik'teki dönüşümü derinlemesine ele alınmıştır. Özellikle, bölgedeki devletlerin ve dış aktörlerin politikalarının, deniz güvenliği üzerindeki etkileri analiz edilmiştir.

Arktik'i deniz güvenliği boyutuyla incelemek farklı bir yaklaşımın sonucudur. Zira deniz güvenliği, genel olarak bir devletin ya da aktörün tehdit algısı ve güvenliği sağlamak için geliştirdiği politikalar üzerinden şekillenmektedir (Solmaz, 2020, s. 326-327). Ancak bu çalışmada Arktik'in güvenli bir saha olduğu, uzun süre boyunca herhangi bir çatışmanın yaşanmadığı, lakin son dönemde bölgede çatışma ihtimalinin arttığı savunulmaktadır. Arktik'in günümüzde olası bir çatışma sahası olarak görülmesinin nedeni iklim değişikliğinin de etkisiyle bölgenin ulaşılabilir bir hal almasının neticesinde devletlerin bölgeye yönelik izledikleri politikalarıdır. Bu noktada deniz güvenliği açısından uzun bir süredir herhangi bir tehdide maruz kalmayan Arktik'in bu özelliğinin artık geçerli olmadığı savunulmaktadır. Kısaca bir devletin deniz güvenliği yerine bir bölgenin deniz güvenliği incelenmektedir. Devletler, kendi deniz yetki alanları kapsamında diğer bölge devletlerini tehdit olarak görse de çalışmada bütün bölge devletlerinin Arktik'in deniz güvenliğini tehdit eden aktörler olduğu vurgulanmaktadır.

Çalışma temel olarak dört bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde deniz güvenliği kavramı ele alınacaktır. İçerdiği tehditler üzerinden uzlaşa sağlanamayan deniz güvenliğine yönelik yaklaşımlar, uzmanlara, sektörlerle, ideolojilere ve dönemlere göre değiştiği belirtilerek geniş bir perspektif çizilmektedir. İkinci bölümde Arktik güvenliği ele alınacaktır. Bu kısımda zaman çizelgesi yöntemiyle bölgedeki değişimler resmedilecektir. Üçüncü bölümde ise Arktik'in deniz güvenliği, üç ana tehdit üzerinden incelenecektir.

2. Deniz Güvenliği

Güvenlik kavramı, tarihsel süreç incelendiğinde geleneksel ve yeni güvenlik olarak ikiye ayrılmaktadır. Geleneksel güvenlik temelde uluslararası sistemde ana aktör olan devletlere yönelik tehditler ve bu tehditlere askerî yöntemlerle karşı koyma çerçevesinde değerlendirilebilir. Ancak yeni güvenlik ise daha derin ve geniş bir yaklaşıma sahiptir. 1990'lı yıllara doğru gelindiğinde tehditlerin sadece devletlere yönelik olmadığı ve bütün tehditlerin askerî önlemlerle engellenemeyeceği kabul edilmiştir. Soğuk Savaş sonrası süreçte Kopenhag Okulu'nun da etkisiyle güvenlik kavramı genişlerken gıda, çevre, insani ve siber güvenlik gibi yeni kavramlar da tartışılmaya başlanmıştır (Akgül-Açıkmeşe, 2011, s. 46-48; Kaya, 2022a, s. 27-34).

Güvenlik kavramının yeniden boyut kazanmasından deniz güvenliği de etkilenmiştir. Deniz güvenliği, temelde askerî konular, korsanlık, terörizm ve diğer güvenlik tehditleri üzerinden ele alınmaktadır. Bu yaklaşımda muhtemelen geleneksel güvenlik anlayışı etkili olmuştur. Ayrıca Soğuk Savaş döneminde NATO ile Varşova Paktı için statükonun sürdürülmesi, ticaret gemilerinin korunması, korsanlığın ve köle ticaretinin yasaklanması gibi çeşitli konularda uzlaşa söz konusuydu (Trelawny, 2013, s. 48). Bununla birlikte dünya ticaretinde denizlerin ana nakliye alanı haline gelmesi özellikle korsanlık ve terörist saldırılara karşı deniz güvenliğine duyulan ihtiyacı arttırmış ve yasal deniz güvenliği kılavuzları geliştirilmiştir (Ringsberg ve Cole, 2020, s. 388). Bu süreçte deniz güvenliği, temel olarak ticaretin suç faaliyetleriyle engellenemeyeceği bir ortamın inşası olarak kabul edilmiştir (Ung vd., 2004, s. 13-14). Söz konusu yaklaşımlar, deniz güvenliğinin mevcut dönemlerdeki bakış açılarını da özetlemektedir. Zira Soğuk Savaş'ta devletlerin güvenliği ön planda olurken, Soğuk Savaş sonrası dönemde liberalleşen dünyada ekonomi ve ticaret önem kazanmıştır.

Literatürde deniz güvenliğine ilişkin ortak bir tanımlama bulunmamaktadır. Siyasi çıkarlar, ideolojiler, sektörler gibi etkenler deniz güvenliğine olan yaklaşımları çeşitlendirmekte ve yapılan tanımların her geçen gün daha da genişlemesine neden olmaktadır. Örneğin, askerî açıdan deniz güvenliği, toprak bütünlüğü ve ulusal çıkar kapsamında saldırı-savunma merkezli ulusal güvenlikçi yaklaşımı dikkate almaktadır. Deniz güvenliği aynı zamanda aktörlere göre değişmekte ve farklı sınıflandırılabilir. Uluslararası Denizcilik Örgütü (IMO), bu noktada deniz emniyeti (maritime safety) ile deniz güvenliği (maritime security) arasında bir ayrım yapmaktadır. IMO, deniz emniyetini olası bir deniz kazasının önlenmesi, deniz güvenliğini ise yasadışı faaliyetlere karşı korunma olarak tanımlamaktadır. Ayrıca limanların güvenliği de deniz güvenliği kapsamına dahildir (Klein vd., 2009, s. 5-6). Klein (2011, s. 320-321), deniz güvenliğiyle ilgili olarak deniz tabanı ve kaynaklarının bölüştürülmesi ve okyanus yataklarında bulunan kabloların bakımı ve güvenliği devletler arasında çatışmaları tetikleyebileceği için deniz güvenliğiyle doğrudan ilişkilidir.

Birleşmiş Milletler (BM) Genel Sekteri, 2008 yılında Okyanuslar ve Deniz Hukuku Raporu yayınlamıştır. Raporla dar anlamıyla deniz güvenliği, askerî boyutla tanımlanmaktadır. Ancak tehditlerin bununla sınırlı olmadığı ve terörizmden denizlerin kirletilmesine, organize suçlardan iklim değişikliğine kadar çeşitli tehditler de sayılmaktadır (United Nations, 2008, s. 15-16). Rapor kapsamında (1) korsanlık ve soygun, (2) terörist eylemler, (3) silahların yayılması, (4) uyuşturucu kaçakçılığı, (5) insan kaçakçılığı, (6) yasadışı, bildirilmeyen ve düzensiz (IUU) balıkçılık ve (7) deniz kirliliği ana tehditler olarak kabul edilmektedir (Klein vd., 2009, s. 7). Deniz güvenliğinin de bir noktada devletler arasındaki bir konu olmaktan öteye geçerek daha geniş bir perspektifi içermeye başlaması yeni güvenlik yaklaşımıyla alakalı olduğu söylenebilir (Bağbaşıoğlu, 2021, s. 61).

Bueger (2015,s. 159), deniz güvenliğine yönelik devletler arası anlaşmazlıklar, terörizm, korsanlık, uyuşturucu, insan ve yasadışı malların kaçakçılığı, silah yayılımı, IUU balıkçılık, çevre suçları, deniz kazaları ve felaketleri gibi tehditleri saymaktadır. Bu kapsamda deniz güvenliğini bu tehditlerin yokluğu olarak tanımlanması gerektiğini dile getirmekte ve hangi tehditlerin deniz güvenliğine dahil edilmesi gerektiğine dair belirsizlik oluştuğunu savunmaktadır. Bueger (2015, s. 161), bir kavramın diğer kelimelerle olan benzerlikleri ya da farklılıkları üzerinden anlam kazandığını belirterek bir deniz güvenliği matrisi geliştirmiştir. Şekil 1'deki matris, farklı aktörlerin deniz güvenliği ile farklı kavramlar arasında nasıl bir ilişki kurduğunun analizini mümkün kılmaktadır. Bu süreçte deniz güvenliği içine hangi kelimeleri ya da kavramları dahil ettiği de görülmektedir. Örneğin, deniz güvenliğinin merkezde olduğu matriste bazı devletler ekonomik bazı devletler ise güvenlik kaygısıyla hareket etmektedir.

Şekil 1. Deniz Güvenliği Matrisi

Kaynak: Bueger, (2015, s. 161)'den Türkçeleştirilmiştir.

Deniz güvenliğinin ülkelerin ve dünya siyasetinin gündeminde yer edinmeye başlamasıyla birlikte gerek devletler gerek uluslararası örgütler, deniz güvenliğine yönelik çeşitli stratejiler yayınlamaya başlamıştır. Örneğin NATO tarafından 2011 yılında İttifak Deniz Stratejisi yayınlamış ve deniz güvenliği NATO'nun hedeflerinden biri olarak lanse edilmiştir (Bueger, 2015, s. 159). Stratejide okyanusların ekonomik, finansal, sosyal ve politik olarak ulusları birbirine bağladığına, dünya nüfusunun %80'inin kıyıda 100 mil uzaklıkta yaşadığına, dünya ticaretinin %90'ının deniz yoluyla yapıldığına, ticaretin %75'inin birkaç savunmasız kanaldan ve uluslararası boğazdan geçtiğine, denizlerin ticaret rotaları, dar geçitleri, limanlar, boru hatları, petrol ve doğalgaz platformları ve telekomünikasyon kabloları içerdiğine dikkat çekilmektedir. Ayrıca balıkçılık ve çeşitli kaynakların yanı sıra okyanusların ticaret yolları, kritik altyapıları, seyrüsefer özgürlüğü ve çevre güvenliği açısından NATO için önemli olduğu vurgulanmaktadır (NATO, 2011).

Bu kapsamda okyanuslar ve denizlerin kitle imha silahlarının ve ilgili malzemelerin taşınması dahil olmak üzere ulusötesi suç ve terörist faaliyetler için giderek uygun ve ulaşılabilir bir saha olmaya

başladığına dikkat çekilmiştir. Strateji belgesinde dünyada artan silahlanmayla birlikte savunma teknolojilerinde yaşanan gelişmeleri neticesinde güç dengesinin kendi aleyhinde bozulmasından endişe eden NATO, denizlerdeki nüfuzunu deniz güvenliği üzerinden pekiştirmeye çalıştığı anlaşılmaktadır (NATO, 2011). İttifak Deniz Stratejisi'nden NATO'nun deniz güvenliğini oldukça geniş kapsamda ele aldığı anlaşılmaktadır. Söz konusu belge, yedi Arktik ülkesinin NATO üyesi olması nedeniyle Arktik Okyanusu'na yönelik yaklaşımını da gösterdiği söylenebilir.

3. Arktik Güvenliği

Arktik güvenliğinin anlaşılması için tarihsel sürecin kısaca incelenmesi faydalı olacaktır. Avrupalıların Çin'deki ve doğudaki zenginliklere ulaşmak için çeşitli güzergahlar aradığı bilinmektedir. Bu Kristof Kolomb'un 1452'de deniz seferine başlamasının ve Amerika kıtasına ulaşmasının arkasındaki itici güç olmuştur. Benzer biri durum Arktik için de geçerlidir. Avrupalılar, Avrupa'dan Çin'e ulaşılabilmesi için bir alternatif güzergâh olarak Arktik Bölgesini görmüşlerdir. Söz konusu düşünce 16. yüzyıla kadar dayanmaktadır. Bu süreçte doğrudan (1) Arktik Okyanusu, (2) Davis Boğazı'ndan Kanada Arktik Takımadaları üzerinden Alaska boyunca uzanan Kuzeybatı Geçidi ve (3) Kuzey Denizi Rotası olarak da bilinen Kuzeydoğu Geçidi düşünülmüştür. Gezginlerin, tüccarların ve altın arayıcılarının ziyaret ettiği bölge, zorlu doğası ve teknolojinin yetersizliğiyle nedeniyle uzun bir süre gizemini korumuştur. Daha sonra Avrupalılar, Amerikalılar ve Ruslar arasında paylaşılmaya çalışılan bir alana dönüşmüştür. Gezginlerin ve kaşiflerin aldığı notlardan bölgenin doğası ve iklimi hakkında veriler elde edilmeye başlanmıştır. 18. yüzyılda Alaska'da Ruslar varlık göstermeye başlamıştır. Ancak 1853-1856 yılları arasında gerçekleşen Kırım Savaşı nedeniyle ekonomik sorunlar yaşayan Rusya, 1876'da Alaska'yı ABD'ye 7,2 milyon dolara satmıştır. Rusya'nın Alaska'yı satmasının nedenlerinden birinin de ABD'nin 1823'te ilan ettiği Monroe Doktrini olduğu söylenebilir. Bu gelişme bölgede önemli bir değişimi beraberinde getirmiştir. Günümüzdeki Arktik dinamikleri de büyük ölçüde şekillenmiştir (Serreze ve Barry, 2005, s. 4-7; Kaya, 2022b).

Arktik, kesin olarak coğrafyası veya kapsadığı alan belirli olmayan bir bölgedir. Dünyanın yaklaşık altıda birini kapsamına rağmen sadece 4 milyonluk bir nüfus bölgede bulunmaktadır. Arktik Okyanusu, jeopolitik konumu, kaynakları ve ülkeleri bazında dünya siyasetinde gittikçe önem kazanan bölgelerden biridir. Tarihsel süreçte sürekli bir değişim ve dönüşüm halinde olan Arktik'in güvenliğini Limon ve Gürdal Limon (2023, s. 232); Soğuk Savaş ve geçiş süreci (1950-1990), Soğuk Savaş sonrası (1990-2021) ve Rusya-Ukrayna Savaşı sonrası (2022-?) olmak üzere üç döneme ayırmaktadır. Bu dönemler arasında önemli bir güvenlik farklılıklarının bulunduğunu söylemek mümkündür. Zira Soğuk Savaş döneminde Arktik, aslında ABD ile Sovyetler Birliği arasında bir tampon bölge olmuştur. Ancak gelişen füze sistemlerine bağlı olarak düşmanın vurulabileceği kısa bir mesafe olarak kabul edilmiştir. Diğer yandan günümüzdeki deniz güvenliği kapsamındaki çoğu tehdidin söz konusu dönem bölgede olmadığı düşünülmektedir. Soğuk Savaş'ın bittiği süreçte dünyaya hâkim olan liberal değerler, Arktik'i de doğrudan etkilemiştir. Zira bölge, bir rekabet ortamından ziyade Rusya'nın da dahil olduğu şekilde gerilimin düşük tutulduğu bir iş birliği sahasına evrilmiştir. Özellikle 1996 yılında imzalanan Ottawa Deklarasyonu ile Arktik Konseyi kurulurken, askerî konulardan kaçınılmıştır. Ancak buzulların erimesi, yeni enerji kaynaklarının yarattığı cazibe ve dünya siyasetinde yaşanan değişimler, bölgeyi de doğrudan etkilemiştir (Gjørnv vd., 2020, s. 1-2).

Eriyen buzullar bölgeyi ulaşılabilir kılarken, Arktik'in ekonomisi, siyaseti ve gelişimi üzerinde önemli bir etki yaratmıştır. İkinci olarak ise 2014'te Rusya-Ukrayna Krizi'nin başlamasıyla birlikte Rusya ile diğer Arktik devletleri arasında büyük bir yol ayrımı ortaya çıkmıştır. Arktik Konseyi, dünyanın diğer bölgelerinde yaşanan gelişmelerden uzak kalmayı amaçlasa da bu gerçekleşmemiştir. Zamanla NATO, bölgede etkin olmaya çalışmış; Rusya, sert gücünü sergileme yoluna gitmiş; Çin, "Buz İpek Yolu" söylemi geliştirmiş; Singapur'dan Hindistan'a kadar birçok ülke de bölgeyle ilgilenmeye başlamıştır. Bu süreçte Rusya ile Çin arasında bir birlikteliğin geliştirilme ihtimali, Batı'da soru işaretleri yaratmıştır. Arktik Okyanusu'ndaki çeşitli zenginlikler, bölge dışındaki ülkeleri pay kapma yarışına itmiştir. Bu da bölgesel olan bir rekabete ve çatışma sürecine küresel boyut kazandırmıştır (Gjørnv vd., 2020, s. 2-3).

4. Arktik'in Deniz Güvenliğine Yönelik Ana Tehditler

Deniz güvenliği kavramı, çeşitli güçler arasındaki rekabet, denizlerde sert güç kullanma ihtimali, korsanlık, terörist faaliyetler, silahların yayılması, uyuşturucu kaçakçılığı, insan kaçakçılığı, IUU balıkçılık, kazalar, deniz kirliliği ve çevre sorunlarının artmasını içerdiği söylenebilir. Arktik özelinde bakıldığında günümüzde iklim değişikliğinin etkisinin gittikçe arttığı görülmektedir. Yakın bir dönemde Arktik'in ikliminin ve buzulların oluşturduğu coğrafyanın büyük ölçüde değişeceği düşünülmektedir. Ayrıca Arktik, bölgesel ve küresel bir rekabet sahasına dönüştüğü görülmektedir. Söz konusu rekabette örnek olarak Norveç gerek ulusal gerekse de NATO kapsamında Rusya'yı bir tehdit olarak görmektedir. Diğer yandan söz konusu rekabet, bölgede gittikçe yoğunlaşmakta ve sert güç unsurları daha görünür hale gelmektedir.

İklim değişikliği, rekabet ve askerleşme, aşağıda ele alınacağı üzere Arktik'in deniz güvenliğini doğrudan etkilemektedir. Ancak deniz güvenliğine ilişkin çeşitli tehdit kaynaklarının bölgeye yönelebileceği düşünülmektedir. Bunlar arasında ilk ön plana çıkan tehdit terörizm veya terör faaliyetleridir. Terörizm, devlet dışı bir aktörün siyasi amaçlarla sivilleri ve kamu görevlilerine yönelik gayrimeşru bir şekilde sürekli ve planlı bir şekilde şiddet kullanması olarak tanımlanabilir. Bu noktada Arktik'in ulaşılabilir olması, zorlu doğası ve bölgedeki belirsizlikler terör tehdidinin bölgeye yönelmesine yol açabilir. Özellikle Arktik'in zorlu coğrafyası bir koruma içerirken günümüzde buzulların erimesi bu avantajı zayıflatmakta ve bölgede kontrol edilemeyen alanların oluşmasına yol açmaktadır. Bunun önüne geçebilmek ve küreselleşen terörizm tehdidinin bölgeye ulaşmasını engellemek için Kanada'da Arktik'e yönelik sınır izleme, gözetim ve kontrole yönelik ihtiyacın daha belirgin hale geldiğine dikkat çekilmektedir (Loukacheva, 2016). Bu kapsamda örneğin Rusya, 2015 yılında terörle mücadele operasyonlarını yönetmek için Sahil Güvenlik unsurlarının da dahil olduğu Murmansk'ta bir terörle mücadele merkezi kurmuştur (Staalesen, 2015).

Arktik'te deniz güvenliği için diğer bir tehdit korsanlıktır. Bölgedeki korsanlık faaliyetleri 16. ve 17. yüzyıla kadar dayanmaktadır. Arktik'e yönelik seferler ve bölgede artan gemi varlığı, korsanlığın da yoğunluk kazanmasına yol açmıştı (Degroot, 2021). Bölgede korsanlık faaliyetleri bir süre daha devam etse de özellikle II. Dünya Savaşı sonrası dönemde oldukça azalmıştır. Hatta Mahr (2011), Times'ta yayınlanan bir yazısında Arktik üzerinden geçecek olan korsan tehdidinden uzak deniz rotalarının önemli bir avantaj sağlayabileceğini ve buzul erimesinin bu noktada bir avantaj sağlayacağını söylemiştir. Günümüzde Arktik'ten geçmesi muhtemel olan deniz rotalarının geleneksel rotalara oranla daha hızlı ve ucuz olmasının yanı sıra korsan tehdidinden daha uzak olduğu söylenebilir (Gabrielson ve Śliwa, 2014: 108). Ancak bölgede ticari ve sivil gemicilik faaliyetlerinin artması korsan tehdidinin canlanmasına yol açabilir. Bu durumda bölge devletlerinin yanı sıra bölge dışı devletler de korsanlık faaliyetlerine karşı Arktik'e donanma göndermeyi düşünebilir. Örneğin Arktik'teki rotalara yoğunlaşan Japonya, Savunma Bakanlığı'na bağlı olan Ulusal Savunma Çalışmaları Enstitüsü'nün yayınladığı belgelerde bu düşüncesini açıkça dile getirmektedir (The National Institute for Defense Studies, 2011, s. 85).

Arktik Okyanusu, buzulların hâkim olduğu bir bölgedir. Bu nedenle ekosistemi oldukça savunması haldedir. Bölgenin ekosistemine zarar verebilecek olan faktörlerden biri deniz kazalarıdır. Okyanustaki gemilerin ölümlere, ekonomik zarara ve çevre kirliliğine yol açabilecek kazalar geçirmesi mümkündür. Bu kazalar arasında çarpışma, karaya oturma, yangınlar ve patlamalar sayılabilir. Bölgenin zorlu hava ve deniz şartları da bu kaza riskini arttırmaktadır (Yu vd., 2024). Bölgede artan deniz trafiğinin olumsuz etkilerinden biri de deniz kazalarının yaşanma riskini arttırmasıdır. Olası bir kazanın okyanusun kirlenmesi, savunmasız olan Arktik'e tahminlerin ötesinde zarar verme ihtimali bulunmaktadır. 2010-2020 yılları arasında Arktik'te 500 defa deniz kazasının yaşanması ve bölgede artacak olan enerji kaynaklarının çıkarımı ile taşınması, kaza riskinin yanı sıra olası bir zararın etkisini de arttırmaktadır (Fedi, Olivier ve Etienne, 2020).

Kısaca Arktik Okyanusu'nun deniz güvenliği, çeşitli tehditlere karşı karşıyadır. Arktik'teki iklim değişikliği, güçler arasında rekabet ve askerleşme günümüzdeki ana tehditlerdir. Ancak terörizm, korsanlık, uyuşturucu kaçakçılığı ve kazaların ise orta ve uzun vadede bölgeyi tehdit etmesi olasıdır. Bu

tehditlere karşı Arktik devletleri, çeşitli önlemler almaya çalışmaktadır. Örnek olarak Arktik Sahil Güvenlik Forumu (ACGF) gösterilebilir. Arktik Konseyi ile iş birliği içinde olan ACGF'nin kuruluş amacı, çok taraflı iş birliğini ve koordinasyonu güçlendirmek ve bölge devletlerinin sahil güvenlik kurumlarıyla birlikte denizle ilgili sorunlara çözümler aramaktır. Böylelikle Arktik korunurken istikrarlı bir deniz ortamı inşa edilebilecektir (ACGF, t.y.). Ancak Rusya-Ukrayna Savaşı'nın başlaması üzerine Moskova'nın bölge devletleriyle bozulan ilişkileri, Rusya'nın Arktik Konseyi üyeliğinin aslıya alınması ve Rusya'nın taviz vermeyen tavrı neticesinde Arktik'in deniz güvenliğine katkı sunan yapıların etkisi azalmıştır. Bunun üzerine bölgede olası bir soruna müdahale edebilecek Rusya'nın dahil olmadığı yeni bir yapılanmaya gidilmesinin ve siber güvenlik, yapay zekâ (AI), otonom araçlar gibi araçlardan da faydalanarak daha etkili operasyonlar ve faaliyetler düzenlenmesinin gerekliliği tartışılmaktadır (Erskine, 2024).

Bölgede olası bir petrol sızıntısı en önemli tehdit kaynaklarından biridir. Bu kapsamda ACGF ile Arktik Konseyi Acil Durum Önleme, Hazırlık ve Müdahale (EPPR) Çalışma Grubu çeşitli senaryolar geliştirmektedir. Senaryolardan biri petrol tankeri ile bir keşif gemisinin çarpışmasıdır. Arktik'in sert hava koşulları, bölgedeki uzun mesafeler ve sınırlı altyapı söz konusu senaryoda müdahaleyi zorlaştırmaktadır. Bu nedenle farklı senaryolara hazır olmak ve müdahale kabiliyetlerini geliştirmek için tatbikatlar düzenlenmektedir (Bye, 2021).

4.1. Arktik'te iklim değişikliği ve çevre sorunları

Küresel ısınma, günümüzde hava sıcaklıklarının artmasıyla birlikte iklim değişikliğini ve buz tabakalarının erimesini beraberinde getirmektedir. İklim değişikliği, artmakla birlikte sıcaklığın yaklaşık olarak 1 derece artması, buzulların erimesini hızlandıracaktır. Bu, uzun zamandır toprakta bulunan karbonun atmosfere ulaşması demektir. Serbest kalan karbon, önce Arktik bölgesini olmak üzere bütün bir küreyi etkileyebilir (Singil, 2020, s. 1029).

Arktik gibi buzulların yoğun olduğu bir bölgede yaşanan erime doğrudan düşük rakıma sahip olan yerleşim yerlerine zarar verebilir. Bu toplulukları, yerleşim yerlerini ve kritik altyapıları orta ve uzun vadede tehdit edecektir. Yükselen deniz suyu aynı zamanda çeşitli adaların su altında kalmasına yol açacağı için Arktik Okyanusu'ndaki güvenlik dinamikleri de değişecektir. Aynı zamanda Arktik'in deniz güvenliğini doğrudan etkileyecektir. Ayrıca küresel ısınmayla birlikte Arktik'teki iklim ve coğrafya değişikliği daha net bir şekilde görülebilecektir (Nilsson, 2007, s. 1-3).

Arktik'te buzulların erimesi, bölgeye dair önemli bir gelişmeye de yol açmıştır. Her geçen gün Arktik bölgesini ziyaret eden insan sayısı artmaktadır. Örneğin Svalbard'ya her yıl ortalama 80 bin insan gitmektedir. Söz konusu ziyaretler bölgedeki çöp miktarının artması ve adaların doğasının zarar görmesine yol açmaktadır. Aynı zamanda uzmanlar, bölgeye ulaşım sırasında kullanılan gemilerin olası bir zarar alması halinde yakıt sızıntısı durumunda önemli zarar alacağını düşünmektedir (Howard, 2009, s. 30-31).

Arktik, yaşanan iklim değişikliği nedeniyle büyük bir değişim geçirme ihtimaline sahiptir. Bu süreçte acil bir şekilde kararların alınması ve hayata geçirilmesi gerekmektedir. Arktik Konseyi'nin amaçlarından biri de bölgeye dair çevresel iş birliği yapmak ve bilgi üretimi sağlamaktır. Konsey, 2000 yılında Arktik İklim Etki Değerlendirmesi (Arctic Climate Impact Assessment-ACIA) başlatmıştır (Nilsson, 2007, s. 3-5). 2004 yılında yayınlanan rapor, ilk kapsamlı bölge değerlendirmesi olmakla birlikte 21. yüzyılda Arktik'te büyük iklim değişikliklerinin meydana geleceğini ortaya koymaktadır (ACIA, 2004). Ancak Arktik Konseyi, dünya siyasetindeki gerilimlerden ve kamplaşmadan nasibini almıştır. 2022'de Rusya'nın Ukrayna'ya saldırması üzerine bu ülkenin üyeliği askıya alınmıştır. Rusya'nın Arktik'e en geniş sınırı olan devletlerden biri olduğu düşünüldüğünde Arktik Konseyi'nin alacağı kararların ve projelerin ne kadar uygulanabileceği tartışmalıdır.

Arktik, sadece buzulların erimesi gibi çevresel tehditlerle karşı karşıya değildir. Arktik'teki tehdit ya da sorun faktörleri arasında bir domino taşı etkisinden bahsetmek mümkündür. Zira iklim değişikliğiyle

birlikte eriyen buzullar, Arktik'i ulaşılabilir kılmıştır. Bununla birlikte bölgeye yönelik algıları etkilemiştir (Paul, 2023, s. 2). Böylelikle deniz alanlarına ilişkin ihtilaflar, başta enerji olmak üzere çeşitli kaynaklara ulaşma hırsı ve yeni yollar açma düşüncesi ortaya çıkmıştır. Bu durum küresel ve bölgesel rekabeti beraberinde getirmektedir. Ancak devletler arasındaki rekabette tansiyon artmakla birlikte sert güce başvurma ihtimali yükselmektedir. Arktik'teki iklim değişikliğinin ayrıca yeni tehditleri tetiklediği görülmektedir.

Arktik, 90 milyar varilden fazla petrol rezervi, 47 trilyon metreküp doğalgaz rezervi, 44 milyar varil sıvı doğalgaz (Arctic Review, t.y.) ve 1 trilyon dolara yakın nadir elementler bulunmaktadır. Bu miktarın önemi aslında dünya geneliyle karşılaştırıldığında daha iyi anlaşılmaktadır. Örneğin dünyada keşfedilmemiş gazın yaklaşık %30'unun ve keşfedilmemiş petrolün %13'ünün Arktik'te olduğu tahmin edilmektedir (Dolata, 2015, s. 3). Söz konusu kaynakların ve zenginliklerin çıkarılması bölgede önemli araştırmalar, kazılar ve inşaat yapılması demektir. Bu durum Arktik'in doğasına daha da zarar verecektir. Aynı zamanda Arktik Okyanusu, balık konusunda da zengindir. Mevzu bahis avantaj da bölgede IUU balıkçılığa yol açma riski taşımaktadır. Diğer yandan bu kaynakların korunması, devletleri bölgede daha aktif olmaya ve silahlanmaya itme potansiyelini güçlendirmektedir. Aşağıda inceleneceği üzere Arktik Okyanusu'nda devletler her geçen gün daha da silahlanırken bölgede oluşan güvenlik ikilemi, olası bir çatışma ihtimalini de yükseltmektedir. Bu da Arktik'te bir güvenlik sorunu olarak ortaya çıkmaktadır (Marsili, 2022, s. 140).

ABD, Ekim 2022'de yayınladığı Arktik Ulusal Stratejisi'nde bölge koşullarının değiştiğini resmen kabul etmektedir. Belgede Arktik'in 2021 yılında dünyanın diğer kesimlerinden üç kat daha fazla ısındığına, deniz seviyesinin yükseldiğine, balıkların göç kalıplarının değiştiğine, kıyı erozyonunun yaşandığına, su baskınlarının arttığına, bu nedenle yatırım yapmanın zorlaştığına, buzulların erimesiyle yeni fırsatların ortaya çıktığına ancak bunun da IUU balıkçılık, kaza, çevresel bozulma gibi riskler getirdiğine dikkat çekilmiştir (The White House, 2022, s. 5-6).

4.2. Arktik'teki rekabet

Arktik'teki rekabet, Rusya-Ukrayna Savaşı ile birlikte ortaya çıkan bir durum değildir. Bölgenin zenginliklerinin ulaşılabilir olmasıyla kaynaklar üzerinde hak iddia eden ya da pay almak isteyen devletler, uzun süredir Arktik'le ilgilenmektedir. Arktik'teki rekabetin ana etkenlerinden biri zenginlikleri olmakla birlikte ayrıca bölgeyi ulaşım ve taşımacılık için kullanmak ve jeopolitik açıdan değerlendirmek isteyen devletlerin politikaları da rekabetin ana itici gücü olmuştur. Ayrıca Arktik'teki rekabet gittikçe artmakta ve kutuplaşma hızlanmaktadır. Finlandiya 2023 ve İsveç 2024 yılında NATO'ya dahil olmuştur (Archick, Bowen ve Belkin, 2024). Böylelikle Arktik, NATO üyesi devletler ve Rusya olmak üzere ikiye ayrılmıştır.

Rusya, 2007 yılında Moskova'nın kıta sahanlığına doğrudan bağlı olduğunu iddia ettiği su altındaki Lomonosov sırta tanyumdan bir Rus bayrağı dikmiştir. Bu durum geçmişte sömürge topraklarını ele geçirmeye benzetilirken (Parfitt, 2007) ayrıca Rusya Hava Kuvvetleri, komşularının sınırlarını ihlal eden uçuşlar düzenlemiş ve Rus balıkçılarla Norveç balıkçılar tartışmalı bölgelerde karşı karşıya gelmiştir. Ayrıca Arktik'teki deniz yolları üzerinde artan rekabet de bölgedeki endişeleri etkileyen ana faktörler arasında yer almaktadır (Piskunova, 2010, s. 851).

Arktik'in kaynakları üzerinden bakıldığında Rusya, 2008 yılında Ulusal Güvenlik Belgesi'nin taslak halini yayınlamıştır. Bu metinde uluslararası politikanın ana başlıklarından birinin enerji kaynaklarına ulaşmak olduğu belirtilmiştir. Hazar Denizi, Türkistan bölgesi ve Orta Doğu'nun yanı sıra Rusya, metinde Barents Denizi ile Arktik Bölgesi'ni de saymıştır. Söz konusu bölgelerin enerji kaynaklarına ulaşma mücadelesi, Rusya'nın sınırlarında dengenin bozulması ve nükleer ülkelerin artmasıyla askerî çatışmaya dönüşebileceği vurgulanmıştır. Rusya'nın bu tespiti, olası bir güç rekabeti yaşanacağını ve hazırlıklı olacağını göstermektedir. Arktik özelinde bakıldığında tartışmalı ve belirlenemeyen kıta sahanlığı gibi konuların da etkisiyle bölgedeki rakip devletler arasında tansiyonun yükseleceği de

aşıkardır. Böyle bir ortamda kazara olsa da bir kaynak savaşı başlayabilir ve yayılabilir (Howard, 2009, s. 16-18).

Batı'nın Rusya'ya yönelik izlediği politika ve uyguladığı yaptırımlar, Rus ekonomisi üzerinde önemli bir yük yaratmaktadır. Bu kapsamda Rusya, ekonomik gelirlerini arttırmak için yeni kaynaklara yönelmektedir. Rusya'nın söz konusu bağlamda yöneldiği alanlardan biri de Arktik'tir. Kuzey Deniz Rotası ve bölgedeki enerji kaynakları, Rusya'yı ekonomik ve jeopolitik açıdan cezbetmektedir. Bununla birlikte bölgede liman gibi yeni altyapı projeleri ve yatırımlarının ekonomiyi güçlendireceği düşünülmektedir (Lanteigne, 2019). Bununla birlikte Rusya-Ukrayna Savaşı sonrasında Moskova yönetimi, Pekin ile olan bağlarını güçlendirmiştir. Rusya'nın enerji kaynakları ile Çin'in enerji ihtiyacı taraflar arasındaki ilişkinin dinamiklerinden birini teşkil ederken, Arktik Okyanusu'nda taraflar arasında bir iş birliği yaşanması muhtemeldir. Rusya ve Çin bağlayıcı bir ilişki istemezken dünya siyasetinde artan gerilimlere paralel olarak taraflar arasındaki ilişki daha stratejik boyut kazanmakta ve askerî bir ittifak ihtimalini güçlendirmektedir (Røseth, 2014). Bu sayede Arktik'te desteğe ihtiyaç duyan Rusya, ABD'ye karşı Çin'i konumlandırabilecektir.

Rusya, Arktik Bölgesi'ne sekiz ülkenin dışında yeni aktörlerin de dahil olmasını istemektedir. Bölgenin uluslararasılaşması ve özellikle değişen konjonktüre göre ABD'yle çıkar çatışması yaşayabilecek aktörlerin Arktik'te var olması Rusya'nın elini güçlendirmese de ABD'nin elini zayıflatacaktır. Ayrıca Rusya-Ukrayna Savaşı'yla birlikte Moskova'nın Arktik Konseyi üyeliğinin askıya alınması sonrasında kendi karşısında oluşan cepheyi zayıflatmayı hedeflemektedir (Coffey, 2023). Örnek olarak Suudi Arabistan'ın son dönemlerde ABD'yle ilişkilerinde gerilmeler yaşadığı bilinmektedir. Bu süreçte Rusya, Suudi Arabistan'ı Arktik'teki Arktik Sıvı Doğalgaz (LNG2) gibi projelere dahil etmeye çalışmaktadır (Clifford, 2019).

2022 yılında Rusya, yeni bir Deniz Doktrini yayınlamıştır. Doktrinde Kremlin yönetimi, Rusya'nın dünya denizlerindeki hedeflerini, ilkelerini ve yöntemlerini belirlemektedir. Belgeye göre Rusya, ulusal çıkarları için hayati bir öneme sahip alan olarak tanımladığı Arktik'i stratejik bir kaynak üssü olarak görmekte ve münhasır ekonomik bölgenin ötesinde politika geliştirmeyi hedeflemektedir. Ancak Moskova yönetimi, bazı devletlerin Rusya'nın bölgedeki etkisini zayıflatmaya çalıştığını ve çatışma ihtimalinin yükseldiğini dile getirmektedir. Bu bağlamda Kuzey Denizi Rotası'nı geliştirmeyi planlayan Rusya, bölgedeki varlığını ve faaliyetlerini arttıracığını, tehditlerin düzeyini azaltacağını, stratejik istikrarı güçlendireceğini, münhasır ekonomik bölgesinde ve 'Arktik bölgesindeki kıta sahanlığında' doğal kaynaklara yönelik çalışmalarını arttıracığını açıklamıştır. Aynı zamanda bölgede endüstriyel, teknolojik ve bilimsel alanlar inşa edeceğini bildirmiştir (Russia Maritime Studies Institute, 2022). Belge açıkça Rusya'nın Arktik'te ana aktör olmak istediğini ve Arktik devletlerine liderliğini kabul ettirmeye çalıştığını göstermektedir. Bölgedeki kaynakları aktif olarak değerlendireceğini dile getiren Rusya, bölgeyi bir rekabet sahası olarak gördüğünün mesajını da vermektedir.

Arktik'te coğrafi olarak konumu en zayıf olan aktör ABD'dir. 1994'te BM Deniz Hukuku Sözleşmesi'ni (BMDHS) imzalayan ABD, bunu henüz onaylamamıştır. Bu nedenle tek taraflı girişimlerde bulunmakta ancak BM'de kıta sahanlığının genişletilmesi talebinde bulunamamaktadır. Sorunların uluslararası hukuka yansımaları istemeyen ABD, bölgede başta Kanada ve Rusya olmak üzere çeşitli ülkelerle sorunlar yaşamaktadır. Rusya'yla Bering Boğazı'nda sorun yaşayan ABD'nin Arktik'teki çıkarları enerji ve geçiş hatlarıdır (Dal, 2020, s. 295-296). Ancak kimi araştırmacılara göre, küresel sistemde tek hegemon güç olduğunu dile getirilen ABD, nüfuzunu Arktik'te de onaylatmaya ve uluslararası düzendeki rakiplerinin faaliyetlerini engellemeye çalışmaktadır. Bu durum ise bölgede çok yönlü bir rekabeti beraberinde getirmektedir. ABD'nin bu süreçteki temel motivasyonu ekonomik çıkarları olduğu ve çıkarlarını korumak için güvenlik stratejisi geliştirdiği anlaşılmaktadır (Cantürk ve Atvur, 2021, s. 189).

ABD, yayınladığı Arktik Ulusal Stratejisi'nde kendisini barışı ve iş birliğini sağlayacak aktör olarak konumlandırmakta ve Rusya ile Çin'i saldırgan aktörler olarak göstermektedir (Paul, 2023). Belgeden ABD'nin Arktik vizyonu iklim krizi, ekonomik kalkınma, iş birliği, Rusya'nın saldırgan tutumu, bölgede rekabete hazır olması ve gerginlikleri kontrol etmesi üzerine kurulmuştur. Bununla birlikte Arktik'te

koşulların sadece çevresel boyutta değişmediği, ayrıca Rusya'nın bölgedeki askerî kapasitesini iyileştirdiği, üslerini modernize ettiği, bölgedeki jeopolitik gerginliği arttırdığı dile getirilmiştir. Bununla birlikte Çin'in de ekonomik, siyasi, bilimsel ve askerî faaliyetlerle bölgedeki etkisini arttırdığına, yatırımlarına hız verdiğine, buzkıran filosunu genişlettiği ve Arktik'e ilk kez donanma gönderdiği vurgulanmıştır. Bölgede özellikle Rusya'nın askerî kapasitesini arttırmasını koşulların değiştiği şeklinde yorumlayan ABD, kendisinin de askerî varlığını arttıracaklarını, ordusunu iyileştireceğini ve tatbikatlar düzenleyeceğini belirtmektedir. Bu süreçte Arktik'teki gelişmeleri güvenlikleştiren ABD'nin NATO'nun da bölgede etkili olmasını istediği anlaşılmaktadır (The White House, 2022, s. 6-9).

ABD, bölgede Rusya ve Çin'in artan faaliyetlerinden ve yatırımlarından rahatsızdır. Örneğin iki ülke Grönland'daki yatırımlarına tepki göstermiş ve ardından bu bölgeye olan yardımlarını arttırmıştır. ABD'nin eski Başkanı Donald Trump'ın Danimarka'nın olumsuz cevaplarına rağmen Grönland'ı almak istemesinin (Pengelly, 2019) nedenleri arasında askerî açıdan da büyük avantaj sağlayan jeopolitik konumu, enerji kaynaklarına erişim imkanını arttırması, Arktik'teki konumunu güçlendirecek olması ve Rusya ile Çin'in artan varlıklarını engelleyebileceği düşüncesi olduğu söylenebilir (Archick, 2019: 2). Rusya'nın bölgedeki enerji kaynakları üzerindeki etkisinden ve kaynaklara yönelmesinden rahatsız olan ABD, aynı zamanda Çin'in kendisini Yakın Arktik Devleti (Near-Arctic State) olarak konumlandırmasına da karşı çıkmaktadır (Cantürk ve Atvur, 2021, s. 200).

6 Mayıs 2019'da dönemin ABD Dışişleri Bakanı Michael R. Pompeo, Finlandiya'da yaptığı bir açıklamada Arktik Okyanusu'nun stratejik önem kazandığını, bölgedeki kaynakların rekabet konusu haline geldiğini, buzulların erimesiyle yeni geçitlerin oluştuğunu, bölge dışı aktörlerin de bölgede barışçıl bir şekilde var olması gerektiği, liberal değerler üzerinden dinamiklerin oluşturulması ve herkesin buna uymasının şart olduğunu ve uymayanların pazara katılma haklarını kaybetmesi gerektiğini söylemiştir. Bunun ardından Çin örneğinden bahseden Pompeo, Çin'in Arktik devletlerinin egemenlik haklarına saygı duyması gerektiğini, ancak şüphe uyandırdığını, Çin ile Arktik arasında en az 900 mil olduğu, dünyada sadece Arktik ülkeleri ve Arktik olmayan ülkeler olduğunu belirtmiştir. Bu noktada Çin'in söylemlerine yönelik eleştirisini açık bir şekilde ortaya koyarak Yakın Arktik Devleti gibi bir statünün bulunmadığını, bu söylemin Çin'e herhangi bir hak kazandırmadığını, Çin'in 2012-2017 yılları arasında bölgeye yaptığı 90 milyar dolarlık yatırımlara ve altyapı çalışmalarına karşı olmadıklarını, faaliyetlerinin hedefinin askerî varlığını güçlendirmek olduğu belirtilmiştir (U.S. Department of State, 2019).

Arktik'in kaynakları ve yeni ulaşım hatlarının açılma durumu, Çin'in Arktik'e yönelmesini temel nedenleri arasındadır. Çin, 2013 yılında Arktik Konseyi'ne gözlemci üye olurken, 6 Ocak 2018 tarihinde yayınladığı Beyaz Kitap olarak da bilinen Çin'in Arktik Politikası belgesinde kendisini Yakın Arktik Devleti olarak konumlandırmaktadır. Ayrıca "Arktik'in Durumu ve Son Değişmeler" başlıklı kısımda Arktik dışındaki devletlerin egemenlik hakları olmasa da Arktik'teki açık denizlerde ve ilgili alanlarda bilimsel araştırma, seyrüsefer, uçuş, balıkçılık, denizaltı kabloları ve boru hatları döşeme, kaynak arama ve işletme haklarına sahip olduklarını vurgulamaktadır. Bununla birlikte Svalbard Anlaşması'na taraf olan devletlerin Arktik'in belirli bölgelerine girme, bu bölgelerde bilimsel araştırma, üretim ve avcılık, balıkçılık ile madencilik gibi ticari faaliyetlerde bulunma haklarının bulunduğuna dikkat çekmektedir. Kitabın "Çin ve Arktik" kısmında bu haklara sahip olduğunu dile getiren Çin, Arktik'e dair deniz yolları, enerji, pazar, ortak gelecek, doğaya ve halklara saygı, kaynakların ortak kullanımı ve geliştirilmesi, bölgede barış ve istikrarın sürdürülmesi gibi kavramları kullanmaktadır (The State Council Information Office of the People's Republic of China, 2018).

Arktik'te çeşitli haklarının olduğunu dile getiren Çin, bölgede yaşanan gelişmelerin kendisini de etkilediğini savunmaktadır. Soğuk Savaş döneminde Arktik'ten uzak kalan Çin, ilk dönemlerde yumuşak söylemler kullanarak bölgeye girmeye çalışmıştır. Svalbard Anlaşması'nı da imzalayan Çin, bölgedeki varlığını arttırmaktadır. Bu sayede Arktik'le birlikte daha çok anılmaya başlanan Çin, bölgeye yönelik ulusal çıkar tanımlamalarını daha net bir çerçeveye oturtmaktadır. Bölgede etki oluşturmak isteyen Çin, iş birliği ve kazan-kazan gibi söylemler geliştirmektedir. Çatışmadan uzak bir tavır sergileyerek egemenlik haklarına saygı duyarak ilişkilerini geliştirmek istemektedir. Ancak Pompeo'nun bölge dışı vurgusu

karşısında hem ikili ilişkiler hem de uluslararası hukuktan doğan haklarını korumayı da hedeflemektedir (Çıtak, 2020, s. 5455-5459).

Çin, söz konusu söylemlerine rağmen bölgede şüpheyle yaklaşılan bir aktördür. Kutuplaşmanın gittikçe arttığı dünyada sahip olduğu hırsları, Rusya'yla geliştirdiği ilişkiler, demokratik ve şeffaf bir yönetim yapısına sahip olmaması ve ABD'yle girdiği rekabet gibi faktörler bu ülkeye yönelik şüpheleri arttırmaktadır. Bununla birlikte Çin'in Arktik'teki faaliyetleri de engellenmeye çalışılmaktadır. Örneğin Norveçli bir şirketin satışa çıkardığı Svalbard Adası'ndaki 60 mil metrekarelik ücra bir araziyle Çin de ilgilenmiştir. Ancak Norveç yönetimi, satış iptal etmiştir. Bu süreçte öne sürdüğü gerekçe ise bölgenin istikrarı ve Norveç'in çıkarlarını tehdit etme ihtimalidir (The Guardian, 2024).

Arktik'teki rekabet sadece bir güç rekabet değildir. Aynı zamanda bölgede bulunan ülkeler, Arktik Bölgesi'nden en fazla alanı talep edebilmek için haritalandırma çalışmalarını sürdürmektedirler. Bir dönem Rusya, Arktik'in yarısının kendisine ait olduğunu iddia etmiş ancak iddiaları kabul görmemiştir. Söz konusu devletlerin haritalandırma sürecindeki en önemli amaçlarından biri, buldukları bölge ile Arktik arasındaki kısımda jeolojik bir bağ bulmaya çalışmaktır. Bu bağ sayesinde bölgeye yönelik taleplerini ve hak iddialarını daha güçlü bir şekilde dile getirebileceklerdir (Nihoul ve Fortier, 2008: 4-5). Bölgedeki deniz yetki alanları nedeniyle sorunların yaşandığı alanlar Kuzeybatı Geçidi, Kuzey Denizi Rotası, Barents Denizi, Beaufort Denizi ve Bering Denizi'dir. Ayrıca deniz tabanında Lomonosov Sırtı ve Alpha-Mendeleyev Sırtı konularında anlaşmazlıklar yaşanmaktadır. Devam eden anlaşmazlıklar ve rekabet, Beaufort Denizi örneğinde görüleceği üzere ABD ile Kanada arasında da yaşanmaktadır. Bu anlaşmazlıkların ana nedenleri arasında rotalarda etkin ve enerji alanlarına hâkim olma düşüncesi bulunmaktadır (Limon, 2020, s. 27-62; Østhagen ve Schofield, 2021).

Arktik'teki rekabet konularından biri de buz kırıcılardır. Ocak 2024 verilerine göre, Rusya'nın 85 buz kırıcı gemisi bulunmaktadır. Ayrıca 21'nin yapımı sürmekte ve üç adet için de sipariş verilmiştir. Kanada'nın 23 buz kırıcı gemisi bulunurken üçü yapım 25 sipariş aşamasındadır. ABD'nin 16 gemisi vardır ve biri yapım ikisi ise sipariş sürecindedir. Finlandiya'nın 12 buz kırıcı gemisi bulunmaktadır. İsveç'in beş gemisi vardır ve ikisi için daha sipariş verilmiştir. Çin'in de beş gemisi vardır ve iki tanesi de yapım aşamasındadır. Söz konusu buz kırıcıların bir kısmı nükleer güçle çalışmaktadır. Ayrıca bu gemiler kıyı veya nehirlerde ya da kurtarma amaçlı kullanılmaktadır (Stewen, 2024). Eldeki verilere bakıldığında Rusya'nın açık bir üstünlüğü görülmektedir. Bununla birlikte Çin de bu süreçte yer almaya çalışmaktadır. ABD, yeni buz kırıcı filoları geliştirmek istese de Rusya'nın önüne geçmesi pek mümkün görünmemektedir (Cantürk ve Atvur, 2021, s. 199). Ülkelerin elindeki buz kırıcı gemiler, Arktik'te ne kadar etkin olacaklarının göstergesi olarak kabul edilebilir. Bu nedenle Arktik'teki rekabet yoğunlaşırken buz kırıcı gemiler daha çok gündeme gelmiştir.

Neticede Arktik'e hegemon olan bir güç bulunmamaktadır. Zira askerî ve ekonomik kapasitesine rağmen ABD, uzun süre boyunca bölgeye gerekli önemi göstermemiştir. Hatta çeşitli başkanlar döneminde hazırlanan belgelerde Arktik ikinci planda kalmış veya hiç gündeme gelmemiştir (Paul, 2023, s. 6). Böylelikle ABD'nin bölgede bir nüfuz kurması kısıtlanmıştır. ABD'nin sınırlı buzkıran kapasitesi de bunu göstermektedir. Rusya ise Arktik Okyanusu'nda coğrafi olarak eli en güçlü olan devlettir. Ancak sahip olduğu ekonomik kapasitesi, bir hegemonya tesis etmesinin önüne geçmektedir (Seval, 2019: 17-18). Diğer Arktik ülkeleri de orta büyüklükte güç olmaları veya sınırlı siyasi, askerî ve ekonomik kapasiteleri nedeniyle hegemonya oluşturamamaktadır. Bu durum Arktik'te bölge dışı aktörlerin varlık göstermesine neden olmaktadır. Özellikle Çin gibi devletler, bölgedeki rekabeti çıkarları için bir fırsat olarak görmektedir. Böylelikle bölgedeki rekabetin yoğunluğu artarken dinamikler daha komplike hale gelmektedir. Devletler arasındaki rekabet, gittikçe sert güç unsurlarının daha çok ön plana çıktığı bir sürece evirilmekte ve Arktik, askerileşmektedir. Devletler, deniz güvenliklerini tesis ederken izledikleri politikalar nedeniyle yol açtıkları rekabet, Arktik'in deniz güvenliğini doğrudan tehdit eden bir faktöre dönüşmektedir.

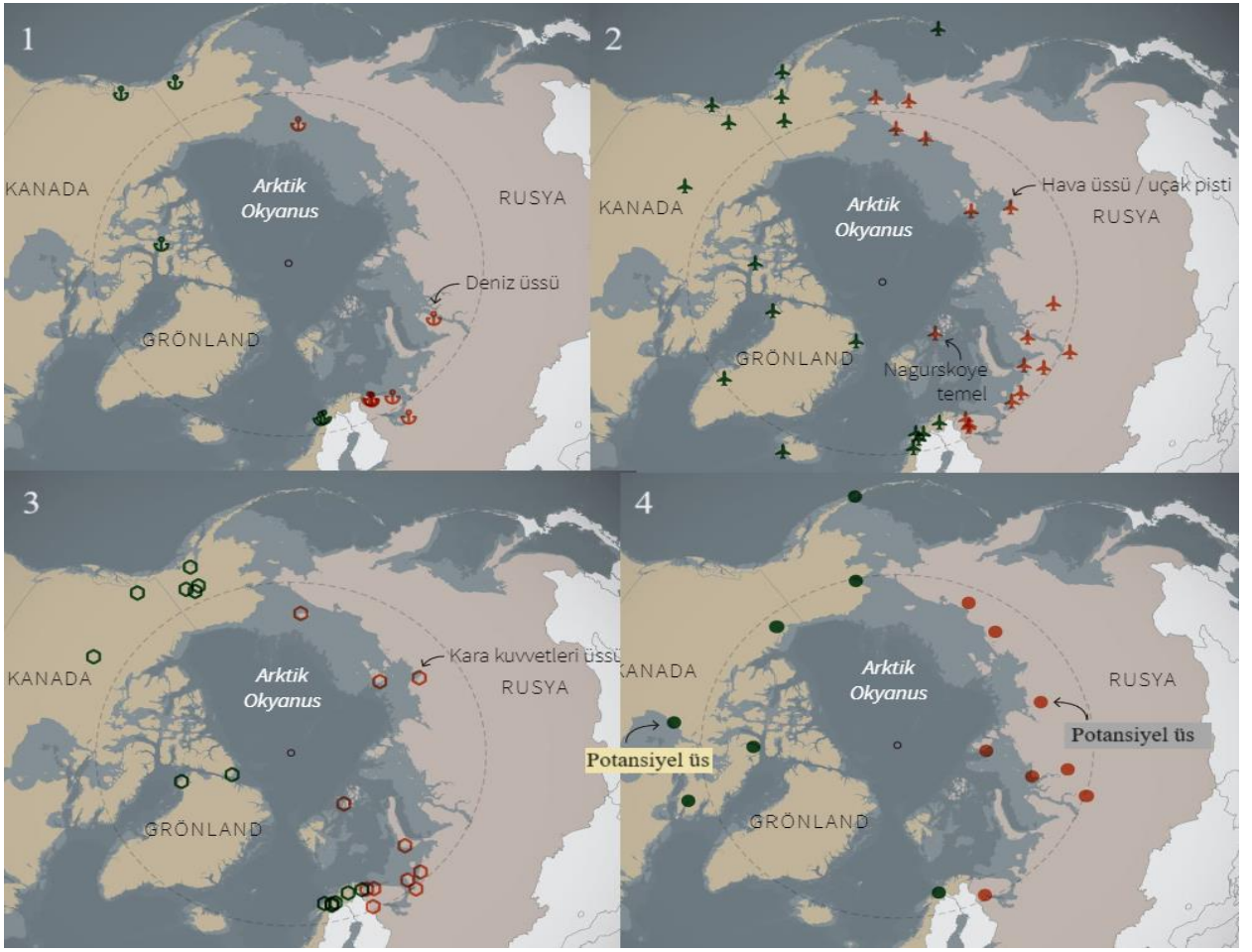
4.3. Arktik'in askerileşmesi

Arktik'teki devletler, NATO üyesi olan ve NATO üyesi olmayan devletler olarak ikiye ayrılmıştır. NATO üyesi olan devletlerin ortak özellikleri aynı pakta bulunmaları, ABD'yle güçlü ilişkiler kurmaları ve olası bir tehdit durumunda aralarındaki sorunları ikinci plana tutabilmeleridir. Bu noktada Rusya'nın açık bir şekilde yalnız kaldığı görülmektedir. NATO'ya dahil olan Arktik ülkelerinin çok boyutlu bir savunma politikası izledikleri söylenebilir. Öncelikle bu durum her devlette olduğu üzere ulusal çerçevededir. Daha sonra ikili ilişkiler, Arktik ülkelerinin politikalarını etkilemektedir. Daha sonra yakın coğrafyalarda bulunan ülkelerin kendi aralarında çok taraflı iş birliği bulunmaktadır. Son olarak ise NATO bünyesinde çeşitli adımlar atmaktadırlar.

Somutlaştırmak gerekirse Norveç, ulusal bazda aldığı kararlar Nisan 2024'te asker sayısını ve savunma harcamalarını arttıracaklarını açıklamıştır (Bellamy, 2024). Daha sonra Norveç, ikili ilişkiler kapsamında Şubat 2024'te ABD'yle savunma iş birliği anlaşması yapmıştır. Anlaşma kapsamında ABD, Norveç'teki dört askerî üsse engelsiz bir şekilde ulaşabilecektir. Finlandiya ve İsveç'teki üslere de ulaşma konusunda bu devletlerle anlaşma imzalayan ABD, böylelikle 15 üsse yerleşebilecektir. ABD'nin şimdiki hedefi, bu ülkelerde ek askerî üsler ve tesisler kurabilmektedir (Edvardsen ve Molid Martinussen, 2024). Çok taraflı iş birliğine bakıldığında Nordik Savunma İşbirliği (The Nordic Defence Cooperation-NORDEFCO) burada önemli bir örnektir. Danimarka, Finlandiya, İzlanda, Norveç ve İsveç'in üyesi olduğu NORDEFCO, 30 Nisan 2024 tarihinde Nordik Savunma İşbirliği 2030'un Yeni Vizyonu belgesini kabul etmişlerdir. Vizyon 2030'un imzalanma amacı Nordik'in ve Avrupa-Atlantik Bölgesi'nin caydırıcılığını ve savunmasına katkıda bulunmaktır (NORDEFCO, 2024). Son olarak ise Arktik ülkelerinin NATO bünyesinde çeşitli tatbikatlara katıldığı bilinmektedir. Norveç egemenlik sahasında da düzenlenen ve Arktik'i de içerecek şekilde bir savunma hattı planlamayı amaçlayan 2023'e kadar Cold Response olarak bilinen Nordic Response tatbikatlarıdır (FORSVARET, 2024). NATO üyesi Arktik ülkelerinin gerçekleştirdikleri tatbikat karşısında Rusya da Finval 2023 gibi çeşitli askerî tatbikatlar düzenlemektedir (Ministry of Defence of the Russian Federation, 2023).

Bununla birlikte bölgede uzun süredir bir silahlanma durumu söz konusudur. Özellikle 2007 yılında Arktik'e bayrak dikilmesi, 2008'de Rusya'nın Gürcistan'a saldırması ve yine aynı yıl Rusya'nın yayınladığı Ulusal Güvenlik Belgesi'ndeki vurguları, güvensizliğin artmasının ana nedenleri arasında gösterilebilir. Rusya ile Norveç, ihtilafli bir bölge konusunda uzlaşmaya yaklaşırsa da 2014 yılında Kırım'ın hukuksuz ilhakı ile süreç sekteye uğramıştır. Bunun üzerine yakın çevresinden sıkıştırılan Rusya, kuzeye yönelmiştir. Zira Arktik bölgesi hem Sovyet üslerini hem de enerji kaynakları nedeniyle önemli bir avantaj sağlamaktaydı. Aynı zamanda Rusya, Kola Yarımadası üzerinden nükleer caydırıcılık kozunu oynayabilmektedir (Exner-Pirot, 2019).

Arktik Okyanusu'ndaki askerî faaliyetleri takip eden The Center for Strategic and International Studies (2023), Eylül 2020-Ekim 2023 arasında bölgede yaşanan askerî gelişmeler listelemiştir. Bu kapsamda önemli gelişmelere bakıldığında hava harekâtı, füze testi, askerî tatbikat, uçuş gibi faaliyetler yürütüldüğü görülmektedir. Arktik dışında Çin ve Hindistan gibi ülkelerinde tatbikatlara katıldığı faaliyetlerde bombardıman uçağı, savaş uçağı, nükleer denizaltı, firkateyn, hipersonik seyir füzesi, elektronik harp sistemi, helikopter, füze sistemi, uçaksavar, topçu, savaş gemisi, amfibi, anti-uydu füzesi, radar, kruvazör ve roketler kullanılmıştır. Bu süreçte önemli bir askerî hazırlık ve yığınak yapılmaktadır. Ayrıca füze denemeleri sırasında füzenin seyrine göre bir alan kapatılabilmektedir. Örneğin Rus savaş uçakları, ABD ve Norveç uçaklarını engellerken, sınır ihlalleri de gerçekleşebilmektedir.

Şekil 2. Arktik Okyanusu ve Çevresindeki Askerî Yapılar

Kaynak: Gronholt-Pedersen vd. (2022)'den uyarlanmıştır.

Arktik'te artan rekabet, devletlerin çıkarlarını korumak, politikalarını uygulamak ve rakiplerini engellemek için sert gücün daha çok görünür hale geldiği bir sürece evrilmektedir. Arktik'teki silahlanma önemli bir tehdidi beraberinde getirmektedir. Arktik'in enerji rezervleri, madenleri, jeopolitik önemi gibi çeşitli etkenler bölgenin önemini artırmaktadır. Herbert-Burns (2009: 138), bölgeyi tartışmalı kısımları ve potansiyel enerji yatakları nedeniyle de gelecek yıllarda olası endişe alanları arasında saymaktadır. Arktik'in askerleşmesi ve artan silahlanma, olası bir çatışma ihtimalini de güçlendirmektedir. Söz konusu durum Arktik'in deniz güvenliği için büyük bir tehdit arz etmektedir.

5. Sonuç

Arktik'te yaşanan iklim değişikliği bölgenin daha da ısınmasına yol açarken bölgenin ulaşılabilir hale gelmesini sağlamıştır. Bu sayede bölgedeki kaynakların kullanımı da mümkün hale gelmiştir. Ancak bölgenin zenginliklerinin bölgede bir rekabet yaratmaktadır. Dünyada artan kutuplaşma sürecindeki rekabet de sert güç içeren bir boyuta evrilmektedir. Benzer bir durum Arktik'te de söz konusudur. Çalışma da bu denklem üzerinden inşa edilmiştir.

Bir dönem ulaşılması zor olan Arktik, temelde tampon alan olarak kullanılırken, iklim değişikliği neticesinde ulaşılabilir hale gelmiştir. Yaşanan gelişme, Arktik'e jeopolitik bir önem de kazandırmıştır. Soğuk Savaş sonrasında hâkim olan liberal değerler, Arktik'i de etkilemişti. Ancak dünya siyasetinde artan gerilim, Arktik'teki rekabeti de yoğunlaştırmıştır. Bu durum nedeniyle Arktik devletleri gittikçe silahlanmakta ve bölgeyi askerileştirmektedirler.

Güvenlik kavramı temel olarak bir devletin güvenliği ile ilgilidir. Deniz güvenliği kavramı da bir devletin denizlerdeki haklarını ve güvenliğini korumakla alakalıdır. Ancak çalışmada iklim değişikliği neticesinde ulaşılabilir hale gelen Arktik'te kaynaklardan pay kapmaya, bölgeyi sömürmeye, bölgede hegemonya oluşturmaya ve rekabet sürecinde ellerini güçlendirmek için askerî faaliyetlerini arttırmaya çalışan devletlerin Arktik'in deniz güvenliği için ana tehdit unsurlarına dönüştüğü görülmektedir.

Arktik'in deniz güvenliğini tehdit eden çeşitli etkenler bulunmaktadır. Bunla günümüzdeki ve orta-uzun vadedeki tehdit kaynakları olarak sınıflandırılabilir. Günümüzdeki tehdit kaynakları iklim değişikliği, bölgede artan rekabet ve bölgenin askerileşmesidir. Burada bir domino etkisinden bahsedilebilir. İklim değişikliği, bölgeyi ulaşılabilir kılmasının ardından bölgesel ve küresel rekabet artmıştır. Özellikle bölgenin zenginlikleri bu süreçte etkili olmuştur. Devletler arasındaki rekabet, dünyanın diğer bölgelerinde olduğu gibi sert gücün daha çok ön plana çıktığı bir aşamaya evrilmektedir. Bölge devletleri Arktik'e yönelik güvenlikleştirici söylemler geliştirirken ortaya çıkan rekabet ve silahlanma, Arktik için bir tehdide dönüşmektedir. Bölgedeki güvenlik ikilemi ve artan silahlanma, kazara olsa da bir çatışma ihtimalini güçlendirmektedir. Devletler, deniz güvenlikleri için bu politikaları izlediklerini savunsalar da bölgede yaşanma ihtimali olan bir çatışma Arktik'e kalıcı zararlar verecektir. Bu durum da Arktik'in deniz güvenliğinde bölge devletlerini bir tehdit faktörüne dönüştürmektedir.

Diğer yandan Arktik'in ulaşılabilir olması orta-uzun vadeli tehdit unsurlarının da bölgeye yayılmasına yol açabilir. Orta vadede Arktik, terörizm, korsancılık, uyuşturucu kaçakçılığı, yasadışı göç, IUU balıkçılık, gemilerin okyanusu kirletmesi, artan turist ve nüfus sayısı ile çevrenin kirlenmesi, deniz trafiğinin yoğunlaşmasıyla kaza ihtimalinin yükselmesi gibi tehditlere ev sahipliği yapabilir. Sayılan tehditler, doğrudan deniz güvenliğiyle alakalıdır. Arktik'in deniz güvenliği her geçen gün bozulmakta ve artan tehdit sayısı ile birlikte daha da hızlanmaktadır. Bu durum Arktik Okyanusu'nun deniz güvenliğine büyük ölçüde zarar verecektir. Çalışmada çevre, rekabet ve askerileşme konularına odaklanılsa da yakın bir gelecekte, Arktik için yeni güvenlik tehditleri konuşulacaktır.

Çalışmanın bulguları, bölgede artan silahlanma ve rekabetin Arktik'in deniz güvenliği üzerinde kalıcı bir tehdit oluşturduğunu göstermektedir. Bununla birlikte, gelecekte Arktik'te daha fazla terörizm, korsanlık ve çevre felaketleri gibi orta ve uzun vadeli tehditlerin ortaya çıkma olasılığı artmaktadır. Bu bağlamda, uluslararası iş birliği ve diplomasi mekanizmalarının güçlendirilmesi, bölgedeki güvenlik tehditlerinin çözümüne katkı sağlayabilir. Özellikle Arktik Konseyi ve benzeri yapılar, bölgedeki deniz güvenliği konularına odaklanan daha etkili çözümler geliştirebilir. Ayrıca, bölgesel aktörler arasında iş birliği artırılarak askerî rekabetin azaltılması, bölgenin uzun vadeli güvenliğine katkıda bulunacaktır.

Kaynakça

- ACGF. (t.y.). *About the ACGF*. 30 Temmuz 2024'te <https://www.arcticcoastguardforum.com/about-acgf> adresinden edinilmiştir.
- ACIA. (2004). *Arctic climate impact assessment*. Cambridge University Press. <https://www.amap.no/documents/download/1105/inline>
- Akgül-Açıkmeşe, S. (2011). Algı mı, söylem mi? Kopenhag okulu ve yeni klasik gerçekçilikte güvenlik tehditleri. *Uluslararası İlişkiler*, 8(30), 43-73.
- Archick, K. (2019, 30 Ağustos). *Greenland, Denmark, and U.S. relations*. Congressional Research Service. <https://crsreports.congress.gov/product/pdf/IN/IN11161>
- Archick, K., Bowen, A. S. & Belkin, P. (2024). *NATO enlargement to Sweden and Finland*. Congressional Research Service. <https://crsreports.congress.gov/product/pdf/IN/IN11949#:~:text=Allied%20governments%20unanimously%20agreed%20to,start%20of%20NATO's%20accession%20process>
- Arctic Council. (2024). *Arctic council observers*. 30 Temmuz 2024'te <https://arctic-council.org/about/observers/> adresinden edinilmiştir.
- Arctic Review. (t.y.). *Oil and gas*. 30 Temmuz 2024'te <https://arctic.review/economy/oil-and-gas/> adresinden edinilmiştir.

- Bağbaşıoğlu, A. (2021). NATO'nun deniz güvenliği algısı: Süreklilik ve değişim. *Güvenlik Bilimleri Dergisi*, 10(1), 59-78. <https://doi.org/10.28956/gbd.843006>
- Bellamy, D. (2024, 5 Nisan). *Norway becomes latest European state to boost defence spending*. Euronews. <https://www.euronews.com/2024/04/05/norway-becomes-latest-european-state-to-boost-defence-spending>
- Bueger, C. (2015). What is maritime security?. *Marine Policy*, 53, 159-164.
- Bye, H.-G. (2021, 12 Nisan). *Joint online exercise on Arctic maritime emergency response*. High North News. <https://www.highnorthnews.com/en/joint-online-exercise-arctic-maritime-emergency-response>
- Cantürk, İ. U. & Atvur, S. (2021). Arktik bölgede çevresel bozulma, strateji ve rekabet: Çevresel güvenlik bağlamında bir değerlendirme. *International Journal of Politics and Security (IJPS)*, 3(1), 180-217.
- Clifford, R. (2019, 25 Ocak). *When the Kingdom comes: Saudi Arabia in the Arctic*. The Polar Connection. <https://polarconnection.org/saudi-arabia-arctic/>
- Coffey, L. (2023, 4 Kasım). *Saudi Arabia and other Gulf states should not forget their interests in the far-off Arctic*. Hudson Institute. <https://www.hudson.org/foreign-policy/saudi-arabia-other-gulf-states-should-not-forget-their-interests-far-arctic-luke-coffey>
- Çıtak, E. (2020). Arktik bölgesi siyaseti: Ottawa Deklarasyonu'ndan bugüne aktör politikaları ve Çin'in kutup ipek yolu projesi. *OPUS-Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 10(15), 5438- 5473. <https://doi.org/10.26466/opus.733484>
- Dal, A. (2020). Kuzeydeki asırlık çatışma: Arktik Bölgesi'ndeki çıkarlar algılaması ve egemenlik tartışmaları üzerine bir değerlendirme. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 30(2), 287-304.
- Degroot, D. (2022). Blood and bone, Tears and oil: Climate change, whaling, and conflict in the seventeenth-century Arctic. *The American Historical Review*, 127(1), 62-99. <https://doi.org/10.1093/ahr/rhac009>
- Dolata, P. (2015). *The Arctic: A diverse and evolving region*. Friedrich Ebert Stiftung. <https://library.fes.de/pdf-files/id/11640-20151005.pdf>
- Edvardsen, A. & Molid Martinussen, B. A. (2024, 7 Şubat). *New agreement gives US access to four new military areas in the north*. High North News. <https://www.highnorthnews.com/en/new-agreement-gives-us-access-four-new-military-areas-north>
- Erskine, A. (2024, 3 Haziran). *Arctic maritime safety and the pressing need for a new coast guard technology pact*. Open Canada. <https://opencanada.org/arctic-maritime-safety-and-the-pressing-need-for-a-new-coast-guard-technology-pact/>
- Exner-Pirot, H. (2019). *Between militarization and disarmament: Constructing peace in the arctic*. Arctic Yearbook.
- Fedi, L., Olivier, F. & Etienne, L. (2020). Mapping and analysis of maritime accidents in the Russian Arctic through the lens of the Polar Code and POLARIS system. *Marine Policy*, 118. <https://doi.org/10.1016/j.marpol.2020.103984>
- FORSVARET. (2024, 14 Mayıs). *Nordic response 2024*. <https://www.forsvaret.no/en/exercises-and-operations/exercises/nr24>
- Gabrielson, R. & Śliwa, Z. (2014). Arctic – the new “Great Game” or peaceful cooperation. *Security and Defence Quarterly*, 4(3). 87-119. <https://doi.org/10.5604/23008741.1152561>
- Gjørsv, G. H., Lanteigne, M. & Sam-Aggrey, H. (2020). Understanding Arctic security: What has changed? What hasn't?. G. H. Gjørsv, M. Lanteigne & H. Sam-Aggrey (Ed.), *Routledge handbook of arctic security* içinde (s. 1-12). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315265797>.
- Gronholt-Pedersen, J., Fouche, G. & Kawoosa, V. M. (2022, 16 Kasım). *Dark Arctic: NATO allies wake up to Russian supremacy in the region*. Reuters. <https://www.reuters.com/graphics/ARCTIC-SECURITY/zgvobmblrp/>
- Herbert-Burns, R. (2009). Tankers, specialized production vessels, and offshore terminals: Vulnerability and security in the international maritime oil sector. R. Herbert-Burns, S. Bateman & P. Lehr

- (Ed.), *Lloyd's MIU Handbook of Maritime Security* içinde (s. 133-157). CRC Press. <https://doi.org/10.1201/9781420054811>
- Howard, R. (2009). *The Arctic gold rush: The new race for tomorrow's natural resources*. Continuum.
- Kaya, E. (2022a). *Terörizmle Mücadelede Müzakere Yöntemi: ETA-LTTE-PKK-FARC*. Nobel Akademik Yayıncılık.
- Kaya, E. (2022b, 28 Ekim). *Rusya'nın Alaska pişmanlığı*. ANKASAM. <https://www.ankasam.org/anka-analizler/rusyanin-alaska-pismanligi/>
- Klein, N. (2011). *Maritime security and the law of the sea*. Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780199566532.001.0001>
- Klein, N., Mossop, J. & Rothwell, D. R. (2009). Australia, New Zealand and maritime security. N. Klein, J. Mossop & D. R. Rothwell (Eds.), *Maritime security: International law and policy perspectives from Australia and New Zealand* içinde (s. 1-21). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203867471>
- Lanteigne, M. (2019, 28 Haziran). *The changing shape of Arctic security*. NATO. <https://www.nato.int/docu/review/articles/2019/06/28/the-changing-shape-of-arctic-security/index.html>
- Limon, O. & Gürdal Limon, E. (2023). Arktik güvenliğini yeniden düşünmek: Değişimler ve zorluklar. *Güvenlik Bilimleri Dergisi*, 12(2), 223-248. doi:10.28956/gbd.1312409
- Limon, O. (2020). *Arktika jeopolitiği 2: Sorunlar ve anlaşmazlıklar, bölge ve bölge dışı aktörlerin stratejileri*. Efe Akademi.
- Loukacheva, N. (2016, 3 Şubat). *Responding to global challenges: The Arctic and terrorism - still some room for complacency?*. Canadian Global Affairs Institute. https://www.cgai.ca/responding_to_global_challenges
- Mahr, K. (2011, 12 Mayıs). *Could less Arctic ice offer a pirate-free route for ships?*. TIME. <https://science.time.com/2011/05/12/could-less-arctic-ice-offer-a-pirate-free-route-for-ships/>
- Marsili, M. (2022). Arctic security: A global challenge. *Jadavpur Journal of International Relations*, 26(2), 139-257. <https://doi.org/10.1177/09735984221120299>
- Ministry of Defence of the Russian Federation. (2023, 25 Eylül). *Finval 2023 exercise completed in North-Eastern Russia*. <https://eng.mil.ru/en/structure/forces/navy/news/more.htm?id=12479891@egNews>
- NATO. (2011, 17 Haziran). *Alliance maritime strategy*. https://www.nato.int/cps/ua/natohq/official_texts_75615.htm
- Nihoul, J. C.J. & Fortier, L. (2008). Overture. J. C.J. Nihoul & A. G. Kostianoy (Ed.). *Influence of climate change on the changing arctic and sub-arctic conditions* içinde (s. 1-6). Springer.
- Nilsson, A. E. (2007). *A changing Arctic climate: Science and policy in the Arctic climate impact assessment*. Linköping University.
- NORDEFECO. (2024). *Vision for Nordic defence cooperation (NORDEFECO)*. <https://www.nordefco.org/files/NORDEFECO-vision-2030-.pdf>
- Østhagen, A. & Schofield, C. H. (2021). The Arctic ocean: Boundaries and disputes. *Arctic Yearbook*. https://arcticyearbook.com/images/yearbook/2021/Scholarly-Papers/1_AY2021_Osthagen_Schofield.pdf
- Parfitt, T. (2007, 2 Ağustos). *Russia plants flag on north pole seabed*. The Guardian. <https://www.theguardian.com/world/2007/aug/02/russia.arctic>
- Paul, M. (2023). *U.S. Arctic security policy: North American Arctic strategies, Russian hubris and Chinese ambitions*. SWP. https://www.swp-berlin.org/publications/products/aktuell/2023C40_US_Arctic_Security_Policy.pdf
- Pengelly, M. (2019, 18 Ağustos). *Trump confirms he is considering attempt to buy Greenland*. The Guardian. <https://www.theguardian.com/world/2019/aug/18/trump-considering-buying-greenland>
- Piskunova, E. (2010). Russia in the Arctic: What's lurking behind the flag?. *International Journal*, 65(4), 851-864.

- Ringsberg, A. H. & Cole, S. (2020). Maritime security guidelines: A study of Swedish ports' perceived barriers to compliance. *Maritime Policy & Management*, 47(3), 388-401. <https://doi.org/10.1080/03088839.2020.1711977>
- Røseth, T. (2014). Russia's China policy in the Arctic. *Strategic Analysis*, 38(6), 841-859. <https://doi.org/10.1080/09700161.2014.952942>
- Russia Maritime Studies Institute. (2022). Maritime doctrine of the Russian Federation. (A. Davis & R. Vest Çev.). *United States Naval War College*. https://dnnlgwick.blob.core.windows.net/portals/0/NWCDepartments/Russia%20Maritime%20Studies%20Institute/20220731_ENG_RUS_Maritime_Doctrine_FINALtxt.pdf?sv=2017-04-17&sr=b&si=DNNFileManagerPolicy&sig=2zUFSaTUSPcOpQDBk%2FuCtVnb%2FDoy06Cbh0EI5tGpl2Y%3D
- Serreze, M. & Barry, R. (2005). *The Arctic climate system*. Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511535888>
- Seval, H. F. (2019). Arktik Bölge'de uluslararası siyasi düzen: Teorik bir yaklaşım. *Akdeniz İİBF Dergisi, Özel Sayısı*, 1-24.
- Singil, N. (2020). Arktik Bölgesi'nin 1982 tarihli Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi çerçevesinde değerlendirilmesi. *Public and Private International Law Bulletin*, 40(2), 1023-1051. <https://doi.org/10.26650/ppil.2020.40.2.805609>
- Solmaz, M. S. (2020). Deniz güvenliği kapsamında ISPS kod liman güvenliği uygulamalarının değerlendirilmesi. M. K. Kozanhan (Ed.), *Deniz gücü ve güvenliği incelemeler içinde* (s. 317-336). Milli Savunma Üniversitesi Yayınları.
- Staalesen, A. (2015, 29 Aralık). *Terrorism is coming to Arctic, Putin fears*. The Independent Barents Observer. <https://thebarentsobserver.com/ru/node/254>
- Stewen, C. (2024, 13 Mart). *World icebreakers overview*. Aker Arctic. <https://akerarctic.fi/en/arctic-passion/world-icebreakers-overview/>
- The Center for Strategic and International Studies. (2023, 28 Ekim). *Arctic military activity tracker*. CSIS. <https://arcticmilitarytracker.csis.org/>
- The Guardian. (2024, 1 Temmuz). *Norway blocks sale of last private land on Svalbard after Chinese interest*. <https://www.theguardian.com/world/article/2024/jul/01/norway-blocks-sale-last-private-land-svalbard-china-interest>
- The National Institute for Defense Studies. (2011). *East Asian Strategic Review 2011*. The Japan Times.
- The State Council Information Office of the People's Republic of China. (2018, 26 Ocak). *Full text: China's Arctic policy*. https://english.www.gov.cn/archive/white_paper/2018/01/26/content_281476026660336.htm
- The White House. (2022). *National strategy for the Arctic region*. <https://www.whitehouse.gov/wp-content/uploads/2022/10/National-Strategy-for-the-Arctic-Region.pdf>
- Trelawny, C. (2013). Maritime security beyond military operations. *The RUSI Journal*, 158(1), 48-52.
- U.S. Department of State. (2019, 6 Mayıs). *Looking north: Sharpening America's arctic focus*. <https://2017-2021.state.gov/looking-north-sharpening-americas-arctic-focus/>
- Ung, S. T., Williams, V., Bonsall, S., Wall, A. & Wang, J. (2004). An introduction of risk-based maritime security. *Safety and Reliability*, 24(2), 13-22. <https://doi.org/10.1080/09617353.2004.11690784>
- United Nations. (2008, 10 Mart). *Oceans and the law of the sea: Report of the secretary-general*. <https://www.refworld.org/reference/themreport/unga/2008/en/61956>
- Yorulmaz, M. (2021). Arktik bölgesinde güvenleştirmeye: Kıyıdaş devletlerin güvenlik sektörleri analizi. *19 Mayıs Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(1), 148-170.
- Yu, Y. vd. (2024). Framework for process risk analysis of maritime accidents based on resilience theory: A case study of grounding accidents in Arctic waters. *Reliability Engineering & System Safety*. 249. <https://doi.org/10.1016/j.ress.2024.110202>